

† Американски и Австралийски митрополит Йосиф

РАДОСТТА НА БЛАГОВЕСТВАНЕТО

Наистина юбилейната 2000-на година от Рождението в плът на Господа Исуса Христа е повод за празнуване и радост за всеки християнин. Тя ни дава възможност да доутвърдим вярата си в Божията любов към нас. Защото не друг, а Самият Господ от любов към нас стана човек. И ако при сътворяването на света Той не беше известен на човеците, то сега, след като е дал на всички ни светлина и е живял сред нас, пълен с благодат и истина, просто е неприемливо да стоим в тъмнината на неведението.

Като епископ на Църквата аз приемам и отговорността на ръкоположението да благовестя словото Божие и да свидетелствам за истината. В зората на Третото хилядолетие бих искал в краткост да замоля любимите читатели на „Мирна“ да възприемат от сърце думите ми като кураж и надежда. Споделям написаните редове със смирение, но за усъвършенстване в духовния живот, в Христа. Благонамерението ми е с радост да благовествам Евангелието на Господа Исуса Христа, което трябва да бъде чуто, прието и прегърнато от все повече и повече призвани от Бога люде в светата българска земя.

Призовавам също всички люде с добра воля да чуят благата вест за спасението с чисти уши. Православното християнство е от самото си начало по нашите места, но ние се чувстваме поотдалечени от правилното разбиране на християнското послание, което ясно свидетелства, че хората на нашето време се нуждаят от познаването на истинския Бог. Това познание може да ни даде Православната ни Църква, която е стълб и утвърждаване на истината още от самото начало на християнството. Тя притежава опита на духовния живот в дълбочина и ширина във всичките му нюанси. Тя е изпълнена с милиони вярващи, които живеят с грижите и отговорностите на живота и познават предизвикателствата на деня. И още, само тя може да промени нашия живот, ако твърдо вярваме в Бога и изпратения Негов Син да ни спаси.

Тази основна истина на Църквата обаче трябва постоянно да се известява. Такава е волята Божия за всички времена. Ние, православните, не сме само наследници на апостолите, но и длъжници на благата вест, която трябва да споделяме с другите. Но как ще призоваваме Оногова, в Когото не сме повярвали? Как пък ще повярваме в Оногова, за Когото не сме чули? А как ще чуем без проповедник? (Рим. 10:14) Но ще рече някой: как ще проповядваме, ако не бъдем пратени? Защо пък непременно трябва от някого да бъдем пратени? Нима майката и таткото, дядото и бабата, на връщане от Божия дом в неделя или на празника не могат да поемат собствена инициатива и да разкажат на децата и на всички, които по уважителни причини не са били на църква това, което са чули и видели там? „Господи, кой вярва на това, що е чул от нас?“ – ще каже друг като св. пророк Исаия. Друже, ти изречи това, което си чул от евангелието на деня и не бери грижа за резултата. Посей семето, а Господ ще се погрижи то да попадне на добра почва, да израсте и даде добър плод. Ти просто си отвори устата и изречи благата вест за Господа. Защото „вярата иде от слушане, а слушането от словото Божие“ (Рим. 10:17). Защото намират Бога ония, които Го търсят, и Той

се открива на тия, които питат за Него. Нима Бог е отхвърлил Своя български народ? Съвсем не. Защото и аз съм българин, макар да нося църковно послушание далеч от България. Аз вярвам, че Бог не е отхвърлил Своя български народ, въпреки че мнозина от нас сме непослушни и упорити, Господ си е оставил мъже и жени, „които не приклониха колене пред Ваала”. „И в сегашно време, по избор на благодатта, запази се остатък.” (Рим. 11:4-5)

Това казвам простичко, но то си е така. Без нас Евангелието не би се проповядвало. Господ е указал този път. Разбира се, ако Той пожелае и камъните могат да проговорят, но нужно е човек на човек да проговори и така да се разнесе благата вест. И ако всеки един от нас стори това, непременно ще изпита радостта от благовестуването. Начините, които ще използваме са много, но радостта е една.

Знаем повествованието за апостол Филип и велможата на етиопската царица, как сърцето му е било отворено за Бога. Този етиопски мъж казал на Филипа, когато го попитал, разбира ли това, що чете: „Как ще мога, ако някой не ме упъти?” (Деян. 8:31). След което повярвал и бил кръстен от апостола. И още: Библия свидетелства, че скопецът радостен продължил по пътя си и като си отишъл у дома разказал благата вест за Господа на целия царицин дом.

В редицата на апостол Филип сме и ние с теб, любими читателю. И ти и аз изповядваме, че вярваме в едната апостолска Църква. А апостолска означава, че като апостолите и ние следва да бъдем активни в благовестуването на словото Божие. За апостол Филип четем още, че след Газа Ангел Господен го отнесъл в Азот и, през дето минавал, благовестел по всички градове, докато стигнал в Кесария (Деян. 8:40). Така и ние като апостол Филип сме пратени всеки в своята среда и дом да благовестим словото Божие, което принадлежи на всички хора за всички времена.

И малко ли е, че в резултат на неговата радост пазителят на царицините съкровища се почувствал готов да сподели благата вест с всеки около него и чрез този „всеки” цялата етиопска страна станала християнска? И малко ли ще бъде, ако ти и аз, читателю, също разкажем това, което сме чули и разбрали в Божия дом на домашните си и на приятелите? Уверявам те, чрез силата на Бога, която се проявява, когато Евангелието се благовести, човешкият живот може и се променя. Затова никога да не пропускаме възможността да благовестуваме. Винаги да използваме момента, в който Бог ни удостоява с дела да свидетелстваме за радостта ни в Него. Да не се срамуваме от Благовестието Христово, понеже то е сила Божия за спасение на всеки вярващ... Защото в него се открива правдата Божия от вяра във вяра, както е писано: „праведният чрез вяра ще бъде жив” (Рим. 1:16-17).

Желанието ни да свидетелстваме Евангелието с наши думи и действия показва наяве силата Божия към всички около нас. Тогава нашите думи стават израз на нашето сърце, а благата ни вест – жива вода. Независимо къде сме, нашият ближък ще разбере богатството на вярата ни точно по това, как живеем и общуваме с другите. Например как един болен може да разбере обичта на Бога, ако няма кой да отиде и да му помогне в неговата болка? Нашето благовестие ще бъде напразно, ако не е съпроводено с конкретна изява. Или как хората ще разберат силата на Бога, ако ние, които претендираме, че вярваме, не постъпваме различно от тези, които обвиняваме? (1 Йоан. 4:20).

Една от характерните черти на Православието е да не приемаме Евангелието като строг закон, но като блага приятелска вест. Сам Господ се отнасял благо към ония, които били далеч от Него. Той ял с грешници, беседвал с блудници, разговарял с разбойници дори на Кръста. Мисионерски принцип в Православната Църква е да приемаме хората такива, как-

вито са, като им показваме какви могат да станат чрез любовта на Бога. И друго, ако нашето благовестие не докосва сърцата на хората в наши дни, то би следвало да се запитаме: не отговаряме ли на въпроси, които никои не задава? Или желаем ли честно да се ангажираме с въпросите на живот и смърт, които хората наистина поставят? Народът ни желае да знае дали нашето Евангелие има какво да каже и какво да даде на нашето време? Разбира се, че има какво да даде, но това се постига чрез мисионерска дейност, която хич не е лека за нас.

Първите християнски времена показват, че св. Евангелие е било критично към езическия свят и влязло в конфронтация с него. Днес също живеем в свят, който е в процес на културни промени. И Православната ни Българска Църква трябва да отговори на това ново световно виждане. Във всички случаи трябва да намерим пътища, да представим св. Евангелие като алтернатива на тази нова култура. Ако желаем да преодолеем това изкушение, трябва да се поучим от урока на патристическия период и тогава да влизаме в диалог със заобикалящата ни нова култура. Защото хората ревнуват за Бога. Те искат да имат знания за Бога. И ако ние, православните, не сме способни да им помогнем в това тяхно търсене, пустославните ще сторят това.

Тъй като сме се ангажирали вече с усвояването на новата култура и шеметно навлизащия у нас нов глобален световен ред, трябва да имаме предвид принципите, които Църквата винаги е следвала, когато са настъпвали различните ситуации в нашия живот. Първият от тях е, че народът ни през всички времена на съществуването си не е бил забравян от Бога, а е бил призоваван от Него. Така и в нашето време сме призвани не само като отделни личности, но и като народ избран, да се огледаме колко опасно ходим във времето лукаво. Това ще ни улесни да запазим Божия образ в нас. Оттук следва да дойде и уверението ни, че като Божий народ, ние, българите, можем да променим и тази нова за нас култура и като люде свети да я осветим. Наше свято задължение е като православни българи в тази нова действителност да покажем на Европа православните ни ценности – доверието към светите Отци, българската права вяра и вековните ни родни традиции. „Защото всяко творение Божие е добро и нищо не е за отхвърляне, щом се приема с благодарение, понеже се осветява чрез слово Божие и с молитва.“ (1 Тим. 4:4-5)

Вторият принцип е да помним, че Бог действително присъства в творението Си. В първа глава на евангелието от Йоана ярко е изразена тази мисъл за Иисуса Христа като Слово на Бога. Това е същото, което св. пророк Давид изрича: „Колко са многобройни делата Ти, Господи! Всичко си направил премъдро; земята е пълна с Твои произведения!“ (Пс. 103:24).

Третият принцип е, че спасението включва не само човеците, но и тварите. Виждането, което Господ ни представя за света, е неговото преобразяване чрез спасителната Му любов. В стихирите на Богоявление четем, че първият Господен път на спасението бе да очисти водите, които крепят цялото творение. Св. апостол Павел също ни уверява, че и „тварите с нетърпение очакват прославянето на синовете Божии“ (Рим. 8:19). Така че, не бива да се притесняваме, когато благовестим Евангелието, когато изповядваме православната си вяра, когато затвърждаваме преданието и даваме голяма радост на Майката Църква.

Нека да си кажем, че наблюдавайки българското общество днес ние установяваме, че независимо от християнските му корени, то се разграничава от тях. Голяма част от народа ни, израснал извън Църквата, има често пъти смущаващи разбирания за Евангелието. Поради това и народът ни и страната ни станаха „мисионерски територии“. Това е предизвикателство за нас, което ни кара да поставим благовестието Христово в такива форми, които да показват неговата свежест и актуалност. За да имаме успех в благовестването пък трябва да жи-

веем по светоотечески в духовно здраве, на което биха завидели всички инославни, които, дай Бог, да изоставят болестните си заблуждения и да достигнат спасение без проповед. Другояче няма да можем да събудим инославното положително безпокойство, ако не покажем действителното ни родство с нашите светии. Няма да можем да убедим инославните да придобият богатите дарове на Православието, ако не видят нашето синовно придържане към него. Нека да си кажем открито: Нима темата за човешките права не е резултат от благовестията на Христовото Евангелие? Нима учението за свободата не е Господня мисъл за ценността на всеки човешки живот? Нима словото за равенство не е в унисон със снижаването на небесата и слизането на Божия Син, за да бъде като един от нас? Всички тези принципи са вложени в цивилизованите човешки закони и техните основи лежат във вратата на тези, чийто живот се променя с идването на Господа Исуса Христа в света.

Какво още виждаме днес? На основата на християнския мироглед управляващите ни се опитват да балансират правата на индивида с тези на обществото. Това, което ни смущава обаче, е, че понякога се забелязва отдалечаване от оригиналните християнски принципи за сметка на индивидуалните проявления. В разрез със старото християнско изречение: *ipus Christianus, nullus Christianus* – самичък християнинът не е християнин. Тоест няма изолиран християнин. Всички сме християни като общност, в приятелство един към друг.

Един от най-фрапиращите знаци на нашето време е цинизмът на част от младежта ни. Идеализмът, характерен за младите хора, е отишъл доста далеч и встрани. Това състояние показва симптоми на безпомощност, която влияе на всички млади хора. Оттук идват и множеството престъпления, които наблюдаваме в обществото ни. Понякога се стига до вземане на опиати и дори до самоубийства сред юношите. Като православни християни ние носим отговорност за тези опущения. Защото всеки от нас с готовност трябва да отговори всекиму, който иска от нас сметка за нашата надежда (1 Петр. 3:15). Наш дълг е да покажем на всеки тази наша надежда и то не само на думи, но и на дело. Защото хората могат да живеят без много неща, но не могат да добруват без надежда. Това изключително послание трябва час по-скоро да отправим към нашата младеж.

Друга болка е, че след падането на тоталитаризма у нас се организира по особен начин реформата в съвременното ни общество. В разрез с християнските принципи у нас се появила много богати хора и изключително бедни люде с все по-запращаваща липса на нормален живот. Това обстоятелство е не само нечестно и погрешно, но то създава чувство на безпомощност, което е много опасно, защото разделя хората на класи и вещае промяна на икономическата ситуация чрез тежък човешки труд. Тук Църквата ни също трябва да си каже думата, защото проблемът е в структурите, поради което той трябва да бъде адресиран структурно. Защото християнското разбиране на икономиката може да помогне на обществото ни да разбере, че „не само с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божиите уста” (Мат. 4:4).

Прочее, като православни българи нека съвместно да решим задачата, която засяга не само спасението на отделния българин, но може да промени и културния синдром. И за да не станем в положение на секта, Православната ни Църква трябва много добре да изучи този проблем, преди да се е установил трайно у нас духът на европейската толерантност. И това изучаване трябва да стане не само в Св. Синод, но и в богословските факултети, в духовните семинарии, в манастирите, в енориите, в братствата, по домовете на православните ни християни, разбира се, с взаимен респект и обич, чрез всеобщ диалог, по всички линии на светото пастирско служение.

Георги Каприев

КРАЯТ НА ХИЛЯДОЛЕТИЕТО, ВИДЯН ПРЕЗ НЕГОВОТО НАЧАЛО

Едва ли и в най-забутания ъгъл на тази земя днес може да бъде намерен някой, който не е наясно, че сме изправени пред края на нашето хилядолетие. Човек трябва да е отчайващо глух, за да не чуе невероятния шум, който се вдига по този повод и – без никакво съмнение – ще се усилва с настъпването на самата годишнина.

Разбира се, когато се каже „край на хилядолетието“ не се има предвид просто преминаването от един лист на календара към друг. Напротив, патосът има по-скоро апокалиптичен характер. Вече беше обявен краят на индустриалната епоха и на модерността. Предвидени са краят на традиционните религии, на философията, на науката, на литературата, на изкуствата. Краят на морала и на семейството, мисля, се гледа вече като случил се. Това, разбира се, е дреболия за профетично изчисляващия разсъдък, защото нещото, което се веща сега, не е нищо по-малко от края на света. Апокалипсисът трябва да намери място в календара ни не за друго, а защото настъпва двехилядната година. Доколкото ми е известно, дебатират се единствено около точната дата на планираното събитие.

Сравнително по-малко са тези, които си дават сметка, че за какво хилядолетие и за какъв негов край не би могло и дума да става, ако всъщност не се имаше предвид краят на двухилядолетието: на двухилядолетието от раждането на Христа, според традиционно възприетата точка на отмерването. Отчитането на този факт задава друга посока на погледа, при което в центъра на вниманието застава възплъщението и раждането на Исуса Христа. Във всеки случай там слагат ударението онези християнски култивирани люде, които гледат края на двухилядолетието като дата, натоварена с особен, не само светски, но и сакрален смисъл. В една своя патетична статия („Двухилядолетието и невежеството“, в. „Култура“, бр. 11/19.03.1999) Георги Тодоров например настоява, че „честването на Двухилядолетието е несравнимо най-големият, най-важният и най-символичният юбилей, празнуван някога от човечеството“. Според автора твърдението, че всъщност няма какво толкова да се чества е мисловен ерзац, доказващ липсата на качествено мисловно движение. Демонстрирайки „същинско мислене“, Георги Тодоров посочва и „истинската мярка на Двухилядолетието“, която според него е всеизвестна, една и само една: Христос. Това е причината юбилеят на двухилядолетието да не се нуждае от координатна система, а да я съдържа в себе си: „То съдържа Аршина, чрез който безпогрешно можем да премерим стойностите и да ги поставим в йерархията.“

Така се очертават двете позиции, от които краят на хилядолетието и двухилядолетието придобива извънмерна значимост,

*доц. д-р
Ф. Н.
Георги
Каприев –
ръководител
на катедра
„Средновековна
философия“ в
Софийския*

надхвърляща рамките на просто човешкото и общо-историческото. От една страна катастрофичният възглед, вещаещ края на света тъкмо поради навършването на тази кръгла годишнина, а от друга акцентиранието на необикновения сакрален и въздигащ смисъл на юбилея. Общото между тези иначе несъвместими гледни точки е патетиката, екзалтираността от настъпващата дата. Аз пък ще се опитам да защита едно по-дистанцирано становище, независимо от риска да бъда обвинен в липса на елементарна прозорливост или заклеймен като носител на некачествено мислене.

Когато става дума за дистанцираност от злободневността на настоящето, най-лесно е тя да бъде постигната чрез вглеждане в историята. Такъв ще бъде и моят първи ход. Първом ще се опитам, макар и накратко, да погледна към края на хилядолетието откъм неговото начало, сиреч откъм края на първото хилядолетие от рождеството на Христа.

Историците от миналия и началото на сегашния век са единодушни, че в навечерието на хилядната година човечеството е било обзето от паника и в трепет е очаквало свърше-

Разбира се, когато

се каже „край на хилядолетието“

не се има предвид

просто преминаването

от един лист на

календара към друг.

Напротив, патосът

има по-скоро

апокалиптичен

ка на света, настъпването на Страшния съд. По-новите изследвания обаче дават основание да се мисли, че тази паника съществува най-вече в учебниците по история, писани през Новото време. Иначе казано, настоява се, че иде реч за една по-късно съчинена легенда, чието начало има корен някъде през XV век.

Средновековните източници до голяма степен потвърждават правомерността на тези твърдения. Днес ние с точност знаем, че тъкмо през хилядната година са положени основите на някои от големите западноевропейски катедрали, каквито са например тези във Вормс или Хилдесхайм. Никой обаче не започва такъв строеж, за който предварително се знае, че ще продължи десетилетия, ако не и векове, очаквайки съдния ден през непосредствено приближаващите седмици. Именно през хилядната година в Лютих са започнати прочутите тамошни анали. Всеки,

запознат с идеологията на тогавашната историография, отлично знае, че подобен текст се начева със стратегия, отиваща далеко напред във времената.

Вглеждането в текстовете на историографите, съвременници на хилядната година, не показва, че някой тогава се е подготвял за неизбежна гибел. Нито Титмар от Мерзебург, нито Херман от Райхенау, нито по-дребнокалибрението им „колеги“ споменават нещо подобно, макар че хилядната година – съвсем естествено – е намерила място в техните хроники. Наистина, верни на традицията, те често повтарят, че краят е близък, но пък неизвестен и говорят за хилядната година като за число между числата, неотличаващо се от останалите. Те, разбира се, добре знаят онова място от Откровението на Йоана, където се твърди, че Сатаната ще бъде пуснат, когато се свършат хилядата години (Откр. 20:7), но заедно с това настояват, че това число означава не някаква конкретна дата, а пълнотата на времената. Историографите на ранното средновековие са отлично образовани и имат като свой образец както определящите за този тип мислене текстове на Августин, така и съчинението на неговия ученик Орозий, което и тогава е било гледано като осно-

вополагащо за християнската историография на Запад. Тъкмо Орозий слага началото на подобен тип гледане към хилядната година като редоположена с всички други.

Този факт е прелюбопитен от гледната точка на нашата тема, защото Августин има предвид, изглежда, именно Орозий, когато изказва недоумението си от странните исторически изчисления и пресилените числови аналогии, от аритметично изведения исторически оптимизъм и насилственото схематизиране, намерили място при някои християни, мислещи за историческите времена (вж. „За града Божи“, 18, 52). Малко по-нататък Августин се обръща с особено и даже агресивно недоверие и към хилиазма, към разпространяването и по негово време убеждение, че светът ще застане пред Страшния съд в хилядната година след Христа. Той намира този възглед за толкова несъстоятелен, че даже отказва да го коментира пространно, но все пак пожелава да обясни как трябва да се схваща прочутото място от Апокалипсиса. Според него апостолът е обозначил чрез израза „хиляда години“ пълнотата на времената, използвайки за тази цел свършеното число: умножаването на десет по десет, даващо квадратна фигура, която получава обем, когато се умножи още на десет. Така се стига до хилядата – *numerus perfectus*. Августин недвусмислено насочва към отказа на Бога да посвети дори избраните си в тайното число на годините, оставащи до неговото Пришествие. Така щото – настоява той – когато се твърди, че след Възнесението му (или след Рождеството) остават още 400, 500 или 1000 години до свършека на света, това не е постигнато чрез тълкуване на Светото Писание, а под водачеството на човешки догадки, ненасочващи към нищо несъмнено и затова неползотворни и непотребни (пак там, 18, 53 и 20, 7).

Само един историограф делегира на хилядната година особена значимост – Раул Глабер. Тъкмо неговата книга „*Historiae sui temporis*“ е единственият съвременен на събитието източник, върху който се основават всички твърдения за апокалиптичните настроения, свързвани с края на първото хилядолетие след Христа. Раул Глабер е роден около 990 г. и умира през 1046 или 1047 г. Той произхожда от Бургундия и е бил монах в Оксер, Дижон и Клюни. Хрониката, която Раул започва около 1031 г. и пише до края на живота си, обхваща периода от 900 до 1044 година.

Нека веднага се каже, че текстът на Раул Глабер по-скоро разочарова търсача на атрактивна информация по проблема и това разочарование върви по две линии. От една страна Раул видимо не е сигурен коя е исторически решаващата хилядна година: тази от Рождеството или онази от Възнесението на Христа. Тъкмо затова той преразпределя смислозадаващия център на своята хронология между двете дати, създавайки чрез тази бицентричност реални трудности не само пред читателя, но и пред самия себе си при опита да се удържи в рамките на историографския жанр.

От друга страна разказваното от Раул не е достатъчно, за да се твърди еднозначно, че средновековният човек от края на X и началото на XI век е бил действително обзет от апокалиптични страхове. Нека, макар и съвсем схематично, видим какво ни описва самият историограф. Още във въстъплението към текста научаваме, че около хилядната година от възплеще-

Августин се обръща с особено и даже агресивно недоверие и към хилиазма, към разпространяването и по негово време убеждение, че

нието на Спасителя са се умножили събитията, чието увековечаване би подпомогнало хората в стремежа им към благоразумие. В тази връзка по-нататък се повествува, че с идването на новото време настъпват пагубни за душите дни, тъй като милосърдието напуска сърцата, а те се изпълват с неправда; че се върви към падение и гибел; че човешкият род се е устремил към изначалния хаос на своята погибел, белезите за което са зачестили около хилядната година след рождението на Господа. Като знамения за всичко това се гледа например смъртта на множество лични духовници и благородници в навечерието на същата тази година; появата на комета, вещаеща бедствия (посочва се едно от тях – пожарът на църква, носеща името на св. архангел Михаил); свръхмерната разпространеност на алчността, безсрамието, разпасаността, порочността, злото. От друга страна обаче ни се казва, че по същото време започва обновата на църкви по целия свят; че се откриват множество реликви на светци и се разгръща почитанието към тях; че към Йерусалим потеглят нечувани множества поклонници; че расте числото на примерите за благочестие (всичко това – в книга III).

За подобни събития по подобен начин се говори и по повод на „хилядната година от

**Ако по това време
избор е имало
раздуване на някаква
паника, то би могло
да идва не от
интелектуалците,
но не и от неумещите
да броят миряни, а по-
скоро от полуграмотния
клир и от подобните на
него светски лица.**

страстите Господни“. Отново масово умират достойни и въздигнати люде, а на това отгоре се развилнява глад; случва се слънчево затъмнение; както в духовните, така и в мирските среди растат пороците, налитащи връз човешкия род – рухнал изглежда изначалният порядък, царящ през вековете откак свят светува. Затова именно, подчертава историографът, хората вдигат по това време сърца и ръце към Господа и го призовават за помощ. Но веднага след 1033 г. настъпва урожайно време, изобилие и благоденствие. Възцарява се и общ политически мир. Все по това време обаче отново избухват грозните страсти, престъпните връзки между роднини, грабежът, алчността и то главно сред най-знатните. Въпреки това само „най-предпазливо“ тези събития биват тълкувани като „знамение за пришествието на изпадналия Антихрист, чиято поява, според Писанието, се очаква в края на този век“. Тук веднага трябва да бъде

видяна както неопределеността на понятието „век“ (характерна не само за Раул, но и за всички средновековни историографи), така и добавката на нашия автор, че „благочестивите усилия на вярващите ще се увенчаят с награда и печалба, въздадени им от справедливия Съдник“ (вж. книга IV. Цитатите тук са по българското издание: Раул Глабер, „Хроника на хилядната година“, прев. Петя Стоянова, Bibliotheca christiana, изд. Novissima verba, Бургас 1993).

Обобщаващо може да се каже, че въпреки видимите усилия на Раул Глабер да открие особената значимост на 1000 и 1033 година от Рождеството на Христа, той не намира такива факти и събития, които да ги отличат с нещо решаващо от всички други години на обозримата история. И през тях светът и хората са и добри, и лоши; и черни, и бели, и сиви, и шарени. Дори парадигмалният в това отношение текст не може следователно да ни убеди в някакви катастрофични нагласи по време на хилядната година след раждането на Христа.

Откритостта за края в този период на Средновековието – пише Ц. Бояджиев – трудно

може да бъде обвързана с някаква конкретна дата. Високите интелектуалци никога не биха се поддали на числово нормиране на неизповедимата воля на Бога, а необразованите пък дори не ориентират живота си „хронологично“, а по-скоро „натурално“, сиреч съгласно природния цикъл. Можем да допуснем, че ако по това време изобщо е имало раздухване на някаква паника, то би могло да идва не от интелектуалците, но не и от неумеещите да броят миряни, а по-скоро от полуграмотния клир и от подобните на него светски лица. Така изглежда резултатът от един поглед към ситуацията в началото на нашето хилядолетие.

Както вече се уточни обаче, то изобщо може да бъде гледано като хилядолетие, само ако се отчете, че е второто, отброявано от раждането на Исуса Христа. В този смисъл действителното начало на хилядолетието се корени в Рождеството. Ако искаме сериозно да говорим за началата, длъжни сме да насочим погледа си и нататък, питайки при това за отношението между Въплъщението на Бога и времената на човешката история.

Не е необходима особена прозорливост, за да се види, че когато Словото Божие се въплъщава и става човек; когато крачи по земята, проповядва и твори своите чудеса; когато страда и умира на кръста; когато възкръсва, възнася се и сяда отдясно на Отца, тогава и завинаги настъпва една радикална промяна в същината и ритъма на времето.

Свещените книги настояват, че Исус е дошъл при нас в края на времената. Това не бива да се схваща буквално, в смисъла, видите ли, че е наближил някакъв момент, в който времената са били на свършване и тогава именно Бог от няма накъде се въплъщава, давайки по този начин отново тласък на времето в неговия ход. Това е твърде плоско мислене за природата на времето и отнесеността на Божествеността към него.

Бог е вечност. Той в своето съществуване не е обвързан по никакъв начин с времето. Бог не само не се нуждае от рамката на времената, но е и несъвместим с подобна рамка. Защото Бог е неизменен, той не знае промяна; той не е възниквал, не познава развитие или упадък. Бог е вечен и времето не може да оказва въздействие върху него.

Времето се появява заедно с творението. Наистина никъде в Шестоднева ние не ще чуем Бог да казва: „Да бъде време“ или нещо подобно. Защото времето не е твар, редом с останалите творения, а е вътрешно присъщо на всичко крайно, на всичко сътворено. Времето е свързано с изменението. Там, където има изменение, само там може да се говори за време. Ритъмът на промяната е ритъмът на времето.

Но няма такава твар, която да не се променя. В крайното непрекъснато се извършват някакви движения, във всеки следващ миг то вече не е точно това, което е било в предходния. Всичко сътворено съдържа в себе си времето. Времето е основната характеристика на творението. Затова именно времето възниква още с първия творчески акт на Бога. Когато Бог казва: „Да бъде светлина“ и става светлина, със самото това възниква и времето и се разпространява буквално със скоростта на светлината. Оттогава до днес и чак до изчезването на всичко крайно времето ще има своята реалност и ще определя лика на тази вселена.

Става видимо, че времето и вечността особено отчетливо отделят отвъдното и отсамното. Бездната между божественото и крайното се описва с може би най-безкомпромисна категоричност тъкмо чрез тяхната несъвместимост и чрез невъзможността не само за преходане на едното в другото, но и за допир между тях. Времето и вечността в своята отдалеченост очертават бездната между Бог и крайното, между Бога и човека.

Въплъщението на Христа радикално преобръща този порядък. В лицето на Исус веч-

ността влиза непосредствено във времето; то в някакъв смисъл я приютява. Бог става човек по природа, без да губи божественото си естество. Времето престава да бъде просто белег на преходността и се превръща в съществена част от свещената история. Рождеството и Възкресението на Христа са вратата, през която този преход става реалност.

„Краят на времената“, в който идва Исус не е някакво набелязано унищожаване на крайните творения, а още по-малко е някакво тяхно прехождане към вечността. „Времената“ са именно онази територия, която е предоставена на човека да преодолее своята изкорубеност и отдалечеността си от Бога, следствие от греха. Във времената на историята човекът е имал за свой дълг да преустанови това болезнено състояние на откъснатост. Откъснатост както от Бога, така и от самия себе си. Но човекът не успява да стори това. Нещо по-лошо, кризата на човешкото става в хода на историята все по-дълбока. Нивото на пропадане отива все по-ниско и стига дотам, откъдето човекът по никакъв начин не може сам да преодолее отворилата се бездна.

***Рождеството и
Възкресението на
Христа, както и
неговото Възнесение,
при което Той – Бог,
но и човек – сяда
отдясно на Отца,
дава нов смисъл
на времената и
ги прави изобщо
смислени.***

Това е моментът, в който Бог Слово се въплъщава и приема човешкото естество. Бог, оставайки при своя неизменен план за съдбата на човешкия род, изпраща Самия Син Божи, за да отнеме Той греха и да открие пред човечеството входа, през който всеки от хората би могъл да достигне своето спасение и вечния живот. „Аз съм пътят, и истината, и животът“ казва Исус и тези думи трябва да бъдат схващани както в тяхното иносказателно значение, така и съвсем буквално.

Рождеството и Възкресението на Христа, както и неговото Възнесение, при което Той – Бог, но и човек – сяда отдясно на Отца, дава нов смисъл на времената и ги прави изобщо смислени. Отсега нататък те не могат да бъдат гледани просто като сбор от повече или от по-малко случайните изменения на крайните неща.

Възкресението прави възможно времената на човечеството и света да бъдат видени като една единна история, която има не само ясно фиксирано начало, но и своя строга логика, както и дълбок спасителен смисъл. Времето добива смисъл след заквасването му чрез вечността, снизходила да присъства в него.

Но преодоляването на бездната между времето и вечността, изпълването на времето с вечен смисъл, носи със себе си и една велика съблазън за разсъдъка на човека. Когато за този разсъдък стане очевидно, че времената не са наниз от случайности, а имат необходима връзка помежду си, тогава некултивираният и самомнителен разсъдък дръзва да парцелира времената, да проведе еднозначни смислови и числови аналогии между тях и по този начин не само да разпределя по времеви отрязъци миналото, но и да прогнозира бъдещето чак до деня на съдния ден, до самия край на времената.

Разсъдъкът не си дава сметка, че той е способен да работи единствено с крайни числови пропорции и с тяхната логика, която по никакъв начин не може да оказва влияние

върху вечния божествен план или да има някакво значение за него. Оставайки сляп за този факт, разсъдъкът с особено настървение се визира в едрокалибрениите, в кръглите числа, мъчейки се да изведе от тях някакъв по-дълбок смисъл или пък направо да ги разпознае като означение за съществените събития в човешката история. Не ще и съмнение, че на особена почит тук се радват закръглените годишнини.

Днес ние сме изправени точно пред един такъв момент. Настъпва не само краят на века, но и краят на хилядолетието. На второто хилядолетие от Рождеството на Христа. По силата на най-примитивните логически схеми разсъдъкът, влязъл в здрав съюз с древни и нови суеверия, опиянено предвещава по този случай краят на всичко, което някога е имало начало.

Това отчетливо свидетелства най-вече за нищетата на човешкия разсъдък и на човешкото мислене изобщо. Тази нищета извира от едномерността на човешката мисловност, култивирана с особено настървение през последните две столетия. Печалният резултат от тази дейност е забравянето на елементарното положение, че Рождеството, Възкресението, Възнесението не са просто исторически събития, редом с останалите случвания в историята, и не са факт, който може да бъде изчерпан с неговото емпирично описание и включването му в някакъв исторически ред. Те са тайнство и схемите, чертани от разсъдъка, показват главно това, че той, разсъдъкът, не е в състояние да проумее техния характер, камо ли пък да навлезе в спасителната им тайна. Рождеството и Възкресението не са някаква точка на времевия отчет. Те полагат във времето смислите, съхранявани във вечността, в която обаче аритметичните редици и пропорции нямат абсолютно никакъв смисъл. Тъкмо затова времето на предначертаните събития остава изцяло в ръката на Бога. Всякакво изчисление на неговия план е направо смехотворно. Не някому другиму, а на самите апостоли, питащи го за времето, в което ще възстанови своето царство, възкръсналият Христос казва: „Не се пада вам да знаете времената или годините, които Отец е положил в Своя власт“ (Деян. 1:7). Такъв тип знание не е достъпно за човешкия разсъдък и няма какво толкова да го тревожи. Достатъчно е за човека да посрещне достойно деня на Рождеството и деня на Възкресението Христово и да живее според техните норми. Защото Иисус се ражда и възкръсва за живи и за мъртви тогава – преди почти две хилядолетия, сега и в бъдния ден.

В заключение бих си позволил все пак и няколко думи в защита на човешкото мислене, ентузиазирано от настъпването на третото хилядолетие след Рождеството Христово. Нека най-напред се каже, че то е по природата си нагласено така, че да работи с пропорции и аналогии, чрез които се опитва да дири и смисъла на човешкия живот, и смисъла на историята. Изискването за пълен отказ от тях би било несъобразяване с естеството му. Една от функциите на двухилядолетието – пише Георги Тодоров в споменатата статия – е да застане като огромно огледало, в което ние ще видим има ли ни, няма ли ни, кои сме и какви сме. Това е крайната допустима граница на специалното вглеждане в юбилея, преди да се прекрачи в територията на суеверието. Действително, краят на двухилядолетието от централното и смислозадаващото събитие на човешката история може да бъде добър повод за една по-фундаментална равносметка на човека и човечеството пред самите себе си. Една равносметка, прочее, която самото Рождество изисква да бъде правена всекидневно.

Нека, разбира се, в този план не забравяме, че новото хилядолетие започва в самия край на 2000 година. То започва с Рождеството на Христа, със самото Събитие, което ни подтиква изобщо да се вглеждаме в това число и в тази дата и което придава смисъл на самото историческо време, давайки му да бъде това, което е.